

Петро СТЕЦЮК

АРХЕТИПНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТОНІКИ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

**СТЕЦЮК
Петро,
STETSIUK
Petro,**

*доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу кредитування,
страхування та фінансів підприємств,
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м. Київ.*

***Анотація:** У статті проведено критичний аналіз особливостей та закономірностей організації сучасного фінансово-кредитного забезпечення аграрних соціально-економічних систем на регіональному рівні, встановлено архетипні впливи на ці процеси та обґрунтовано наукові підходи до формування й розвитку фінансової архітекtonіки їх відтворювального процесу.*

***Ключові слова:**
фінансово-кредитне забезпечення, фінансова архітекtonіка, архетипні впливи, регіональна економіка.*

УДК 336.145:316

Постановка проблеми. Перспективи економік регіонів України залежить від стану і динаміки розвитку соціально-економічних систем, що їх утворюють. У процесі суспільного поділу праці сформувалась індивідуальна структура економік окремих регіонів та специфічна інфраструктура їх перманентного функціонування. З переходом до ринкового механізму відбулася переорієнтація регіональних соціально-економічних систем на забезпечення економічних інтересів місцевих бізнес-груп. Ці трансформації не призвели до суттєвих якісних змін і забезпечення стабільного зростання та конкурентоспроможності вітчизняного виробництва у глобальному вимірі. Тому навколо цього феномену тривають наукові дискусії. У багатьох випадках оцінки даються з позиції нормативної методології неокласичної економічної теорії, а їх базовими складовими й домінуючими елементами логічної структури аргументації різних авторів виступають традиційні «попит – пропозиція», економічні інтереси та ринкова саморегуляція. У результаті й досі немає прийнятної парадигми регіонального економічного розвитку.

Ще складніша ситуація спостерігається в оцінках тенденцій, закономірностей та перспектив розвитку фінансової архітекtonіки сучасного регіонального виробництва. Вона генерує потужний потенціал майбутніх криз і деформацій, попередження та локалізація яких є важливим науковим і практичним завданням. Очевидно, що в рамках сучасної методології неокласичної фінансової теорії таке завдання вирішити проблематично, тому існує необхідність пошуку нових підходів до його вирішення. У цьому контексті важливе значення мають наукові концепції та окремі положення сучасної архетипіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансові аспекти відтворювального процесу в економіці країни та окремих регіонів постійно перебувають у центрі уваги широкого наукового загалу, а їх різноманітні теоретико-методологічні та прикладні аспекти представлені широкою спеціальною літературою. Ураховуючи те, що предметом нашого дослідження є переважно аграрні соціально-економічні системи регіонів, відзначимо суттєвий внесок у царині теорії аграрних фінансів таких відомих вітчизняних дослідників, як В. Андрійчук, В. Борисова, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Ю. Лупенко, О. Непочагено, П. Саблук, В. Ситник, Г. Черевко й А. Чупіс. Концептуально-методологічні аспекти архетипів сучасної економіки сформувалися завдяки плідному творчому пошуку відомих учених Е. Афоніна, О. Донченко, С. Кримського, Л. Бурлачука, Ю. Романенко та ін. Незважаючи на вагомий теоретико-методологічний базис, нині лишаються чималі можливості для подальших наукових розвідок проблем фінансової архітекtonіки розширеного відтворення на основі методології та наукового інструментарію архетипіки. В їх колі – питання модернізації системи фінансового забезпечення регіональних соціально-економічних систем з урахуванням архетипних впливів на ці процеси.

Метою статті є встановлення архетипних впливів на організацію фінансово-кредитного забезпечення аграрних соціально-економічних систем на регіональному рівні для обґрунтування консеквентних підходів до формування і розвитку фінансової архітекtonіки їх відтворювального процесу.

Виклад основного матеріалу. Аграрне виробництво є важливим системоутворюючим елементом регіональної економіки України. Динаміка його розвитку багато в чому визначає траєкторію руху основних макроекономічних параметрів.

Унаслідок ринкових трансформації відбулася істотна диференціація економічного потенціалу галузей та регіонів. У ході цих процесів підприємства регіонального аграрного виробництва виявилися найменш захищеними, внаслідок чого сталося різке зниження кількісних та якісних параметрів їх матеріально-технічної бази.

Упродовж усього періоду економічних реформ доля сільського господарства в загальноекономічних показниках постійно знижувалася. Особливо це проявлялося в перше десятиліття незалежності, проте і в подальшому ці тенденції мали місце. Наприклад, за 2000–2012 рр. питома вага підприємств галузі знизилася у валовій доданій вартості з 16,3 до 7 %, а у складі основних засобів виробництва – з 10,2 до 3,0 %. Аналогічні зміни спостерігаються і за іншими ключовими економічними індикаторами. При цьому аграрний сектор столичного та індустріально розвинених регіонів був менш сприйнятливим до негативного впливу змін у господарському механізмі.

Нині розвиток системи фінансово-кредитного забезпечення регіонального аграрного виробництва відбувається в умовах аномальної диференціації суб'єктів господарювання за такими ознаками, як виробнича потужність та інфраструктурне забезпечення. На одному полюсі сконцентровано 3–5 % надпотужних вертикально інтегрованих структур – агрохолдингів, виробнича діяльність яких здійснюється на площах у сотні тисяч гектарів, а обсяги реалізації продукції досягають майже мільярдної позначки у доларовому еквіваленті. На іншому – більше вісімдесяти відсотків загальної кількості аграрних підприємств, що мають в обігу до тисячі гектарів сільськогосподарських угідь і виробляють менше 10 тис грн товарної продукції. При цьому перші мають досить широкий географічний ареал виробничої діяльності, а другі характеризуються територіальною локалізацією.

Цілі фінансової політики будь-якої соціально-економічної системи можна формалізувати у контурі достатнього за обсягами й оптимального за часовими параметрами надходження фінансових ресурсів, що забезпечує своєчасну реалізацію всіх заходів і дій у рамках запланованих виробничих та інвестиційних програм і проектів. Квантифікація досягнення цих цілей може бути здійснена як у кількісному вимірі, так і за допомогою якісних характеристик. Тривалий час вітчизняна економічна наука віддає перевагу формалізованим оцінкам на основі нормативних індикаторів та вимірників, однак досягнення певних кількісних параметрів не завжди забезпечує гармонійний розвиток. Крім того, останнім часом почало проявляти себе таке явище, як нормалізація певних індикаторів під існуючу ситуацію. Можна констатувати, що у цих явищах знаходять свій прояв окремі архетипні впливи на економіку, усвідомлення й оцінка яких нині ще перебувають у зародковому стані.

Зазначена ситуація призводить до усвідомлення необхідності більш широкого застосування прийомів і методів якісного аналізу економічних явищ у взаємозв'язку із соціальними процесами. Разом з тим наявний інструментальний арсенал для такого аналізу є явно недостатнім, тому існує необхідність більш широкої міждисциплінарної співпраці й застосування для вирішення цих завдань прийомів і методів сучасної архетипіки.

Використання поняття «фінансова архітекtonіка» ще не має широкого розповсюдження, воно знайшло своє розкриття лише в окремих публікаціях. Так, О.В. Глущенко під фінансовою архітекtonікою розглядає «структуру фінансової системи, яка відповідає її внутрішній сутності та забезпечує ефективне функціонування системи формування, накопичення та руху грошових фондів». На думку автора, введення в

понятійний апарат фінансової теорії терміну «фінансова архітектоніка» як специфічної категорії, що описує принципи побудови фінансової системи, «дасть змогу визначити загальну динаміку фінансової системи, вектори її розвитку та напрями змін для досягнення певних суспільних цілей» [1]. \

Позиції автора притаманні макроекономічний підхід та обмежувальний архетип, які репрезентують відоме нормативне трактування змісту предмету фінансової теорії як дослідження руху фінансових ресурсів на макрорівні. Ми вважаємо, що штучне вилучення фінансів соціально-економічних систем більш низького рівня з ареалу загальної теорії фінансів не має під собою достатньої доказової бази. З цих позицій і застосування інтерпретації поняття «фінансова архітектоніка» є правомірним стосовно більшості відкритих соціально-економічних систем – підприємства, галузі економіки, території, національної економіки, регіональних та глобальних фінансових систем.

Для цілей нашого дослідження ми розглядаємо фінансову архітектоніку регіональних соціально-економічних систем як логічну структурування складових фінансової діяльності, що забезпечує їх найбільш оптимальне співвідношення, а також оцінює зовнішні економічні домінанти та імперативів і через реалізацію фінансових управлінських рішень, які враховують певний архетип економічної діяльності, дозволяє ефективно регулювати весь відтворювальний процес.

Конститутивні атрибути фінансової архітектоніки визначаються певним архетипом економічної поведінки, що мотивують окремі цільові параметри, визначені домінантною групою економічних інтересів. Однак будь-яка економічна поведінка підпорядкована об'єктивним цільовим функціям конкретної соціально-економічної системи і спрямована на отримання об'єктивних параметрів суб'єктивно визначених індикаторів ефективності та результативності виробничо-фінансової політики.

Таке концептуальне бачення дозволяє цілеспрямовано формувати фінансову архітектоніку соціально-економічної системи у контексті забезпечення конкурентоспроможності на фінансових і товарних ринках. В її основі лежить сучасна система управління процесами формування та використання фінансових ресурсів, адекватна зовнішнім умовам і внутрішньому стану виробничої, інвестиційної та соціальної діяльності, що спирається на сучасну теоретико-методологічну і методичну базу.

Парадигма фінансової архітектоніки соціально-економічної системи, на наш погляд, базується на таких теоретичних передумовах:

- управління фінансовими ресурсами як центральна ланка фінансової архітектоніки, являє собою систему, що охоплює принципи, методи, прийоми та інструменти, призначені для організації руху цього виду економічних ресурсів відповідно до дії об'єктивних економічних законів, вимог законодавчо-нормативних актів та економічних інтересів конкретного регіону;
- управління фінансовими ресурсами відповідає домінуючому архетипу інноваційного розвитку регіональної соціально-економічної системи, підпорядковане реалізації її загальної економічної стратегії, а також локальним політикам і стратегіям; його цільовою функцією є забезпечення нормального функціонування та перспективного розвитку економіки регіону та окремої соціально-економічної системи;
- формування фінансової архітектоніки соціально-економічної системи має свою внутрішню логіку, яка зумовлюється архетипними впливами, що визначають зміст і послідовність здійснення певних процедур та етапів;
- індикатором якості формування фінансової архітектоніки виступає рівень забезпечення фінансовими ресурсами реалізації регіональних програм соціально-економічного розвитку, адекватний фінансовому потенціалу регіону, необхідний і достатній за обсягами та часом надходження для задоволення виробничо-інвестиційних і соціальних потреб.

Конструктивним підґрунтям формування сучасної фінансової архітектоніки є розуміння того, що фінансові ресурси – це системний елемент ресурсної бази господар-

ської діяльності та соціального розвитку територій. Вони перебувають у залежності від стану економічних ресурсів, які можуть бути залучені для забезпечення функціонування територіальної економіки. Відомо, що між матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами мають забезпечуватися певні пропорційність та рівновага. На практиці у різних поєднаннях економічних факторів завжди є дефіцитний ресурс, який гальмує загальний розвиток. Через велику кількість обставин, у першу чергу через високий рівень бюджетної централізації, стан ресурсної бази регіональних соціально-економічних систем є таким, що фактично слабким є кожен її елемент.

В умовах дефіциту всі економічні ресурси відкрито конкурують між собою в боротьбі за ліквідацію цього дефіциту. У такій ситуації потрібне відповідне впорядкування пріоритетності між економічними ресурсами. Крім того, забезпечення певної пріоритетності у розподілі регіональних економічних ресурсів є можливим за умови перерозподілу компетенцій і відповідальності між центром і регіонами. Нині на рівні багатьох регіональних соціально-економічних систем найбільш дефіцитними є фінансові ресурси. До того ж вони є найбільш мобільними, що в умовах високої динаміки зовнішнього оточення виступає ключовим чинником ресурсної ефективності. Тому актуальним залишається питання суттєвого розширення ресурсної бази місцевих бюджетів.

Отже, досягнення ресурсної рівноваги значною мірою визначається фінансовою архітектонікою, яка залежить від архетипних впливів і покликана сприяти оптимізації процесу руху фінансових ресурсів. При цьому рівень фінансового потенціалу й умови фінансових ринків розширюють або обмежують свободу та можливості їх фінансового маневру.

Конститутивним атрибутом фінансової архітектоніки соціально-економічних систем є імплантовані до її складу окремі локальні економічні механізми. Серед них варто відмітити такі: самоокупності, фінансової відповідальності, самофінансування, змішаного фінансування, державної фінансової підтримки, пільгового оподаткування, комплексної оцінки, аналізу та інтерпретації отриманих результатів, планування, контролю та моніторингу економічних процесів, розподілу ресурсів, витрат та результатів, противитратного ціноутворення, управління ризиком, страхування. Їх вибір, комплектація та структуризація перебувають під впливом архетипів регіональної економіки

Використання кожного із зазначених механізмів спрямоване на забезпечення отримання позитивних чистих грошових потоків, що розширюють ресурсну базу формування фінансових ресурсів, тобто підвищують фінансову конкурентоспроможність соціально-економічної системи. При цьому важливе значення мають критерії достатності за обсягом та прийнятності за ціною, а також можливість повного відшкодування використаних фінансових ресурсів, оплати витрат на їх залучення та отримання позитивного ефекту.

Виходячи з аналізу практики формування та використання фінансів на різних ієрархічних рівнях управління економікою та узагальнення теоретичного базису системних трансформацій, пропонуємо наступну послідовність етапів формування фінансової архітектоніки:

- визначення цільових параметрів формування фінансової архітектоніки;
- аналіз сучасного стану фінансової архітектоніки та її залежності від різних зовнішніх впливів, у тому числі архетипів регіональної економіки;
- розробка фінансової політики;
- визначення технології, методів та прийомів розробки й ухвалення управлінських рішень у сфері компетенції фінансової архітектоніки;
- розробка та ухвалення локальних нормативних документів із визначенням регламентів і процедур ухвалення, реалізації та коригування фінансових управлінських рішень;

– визначення основних показників аналізу фінансових ресурсів, методів їх розрахунку, критеріїв прийнятності та способів інтерпретації, процедур і періодичності проведення фінансового аналізу;

– розробка та впровадження системи планування перманентного відтворення конститутивних елементів фінансової архітекtonіки;

– розробка та реалізація системи контролю ефективності функціонування елементів фінансової архітекtonіки й оперативного коригування співвідношення між ними, що забезпечує цільові параметри окремих стратегій соціально-економічної системи;

– організація управлінського обліку та системи фінансового контролю і моніторингу фінансової архітекtonіки відповідно до потреб забезпечення раціонального руху фінансових ресурсів у процесі економічної та соціальної діяльності соціально-економічної системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відсутність прийнятної парадигми регіонального економічного розвитку вимагає нових підходів до якісного аналізу проблеми, зокрема використання методології архетипіки. Визначено, що формування і розвиток фінансової архітекtonіки регіональних соціально-економічних систем має свою внутрішню логіку, яка зумовлюється у тому числі і архетипними впливами. Обґрунтовано наукові передумови, концептуальні підходи та послідовність формування раціональної фінансової архітекtonіки регіональних соціально-економічних систем.

Література:

1. Глущенко О.В. Фінансова архітекtonіка: теоретико-методологічний аспект / О.В. Глущенко // Наука й економіка : науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2013. Вип. 4 (32) : т. 1. – С. 43–52.